

JEAN-BAPTISTE SPRIMANT, MUNTGEWICHTMAKER TE BERGEN

M. Nuijttens

Der Antwerpen voor de Nederlanden de bakermat is geweest van muntgewichtmakers is ons bekend; omstreeks 1750 brachten muntgewichtmakers als Neusts, De Batist en Wolschot het er zelfs tot een massaproductie.

Toch waren ook in andere steden fabrikanten actief; door toeval kon een van mijn numismatische vrienden de hand leggen op een muntgewichtdoos van Jean Baptiste Sprimant uit Bergen.

Over de muntgewichtmakers uit deze stad is reeds een en ander gepubliceerd. Waarschijnlijk is er voor 1749, toen de Muncjunta alle grote steden verplichtte om correcte dukaatgewichten te vervaardigen, nooit een dergelijke fabrikant actief geweest.

Daarna kent men voor Bergen twee verschillende muntgewichtmarken: het ene vertoont een versterkt kasteel zonder opschrift en het andere hetzelfde kasteel, maar met onderaan de naam van de stad (MONS) toegevoegd (1).

*Makersmerk
zonder opschrift*

*Maakersmerk
met MONS*

Ook is de naam van twee lokale muntgewichtmakers gekend.

Op 27 juli 1749 stelde de magistraat van de stad Bergen voor om de genaamde Jean Baptista Spriman (2), juwelier en gezwooren ijker, welke hem bekend was om zijn bekwaamheid en vakmanschap, als muntgewichtmaker aan te stellen (3). Reeds op 30 juli werd Sprimaent door graaf de Clauwez-Briant benoemd tot wisselaar van de stad Bergen en tot Maaster-fabrikant en ijker van de weegschalen, gewichten en muntgewichten voor de provincie Henegouwen. Daarvoor betaalde hij het half recht van vijftien ecu's (4). In een brief van 16 mei 1751 vraagt Sprimaent aan de Raad van het Rekenhof bij de Munt om te worden ontslagen van dit laatste ambt. Gestaaft door een bijgevoegd medisch attest zegt hij te lijden aan meerdere ziektes die hem niet toelaten zijn ambt verder naar behoren uit te voeren. Hij beveelt Joachim Matthieu, een meester-goudsmid die reeds lang en tot zijn voldoening onder zijn toezicht werkt, aan voor deze functie.

J. Matthieu ontving zijn benoeming als opvolger van Sprimaent op

5 augustus 1751; hij betaalde tevens het verschuldigd patentrecht, een bedrag van vijftendertig ecu's.

De 25e van dezelfde maand legde J. Matthieu zijn aanstelling voor aan het schepencollege van Bergen en eiste de voorrechten en vrijstellingen op waarop de officieren van de Munt recht hadden. De schepenen weigerden evenwel, omdat zijn voorganger ook niet van deze voordelen had genoten. Matthieu werd echter op 8 oktober 1751 door de Gouverneur-generaal van de Nederlanden in het gelijk gesteld (5). Matthieu komt nog voor op een lijst van ijkers, bewaard in de Koninklijke Archieven bij het Rekenhof van de Munt, als verblijvende te Bergen. Deze lijst is niet gedateert, maar aangezien ze ook De Batist vernoemt, moet ze van na 7 januari 1756 dateren, dag waarop deze laatste werd benoemd (6). Verder vinden wij de naam van Matthieu nog terug op een omzendbrief van 15 december 1772 (?). Op de voorzijde van de muntgewichten van Bergen zijn dikwijls de gekroonde initialen JM van Joachim Matthieu ingestempeld, als bewijs dat deze gewichten door hem werden nagezien en geijkt (8).

*Ijksmerk van
Joachim Matthieu*

De teruggevonden doos is van beukenhout, meet 159 x 69 x 24 mm en wordt afgesloten door middel van een ijzaren haakje. Een merk- of

brandteken van de schrijfwerker die de deus vervaardigde ontbreekt (zoals steeds in de 18e eeuw).

Op de binnenzijde van het deksel is een etiket gekleeft, dat voortsicht muntten de wettelijke koers en de omloopwaarde aangeeft.

Evaluation de Monnoie d'Or de l'Ann. 1749.						
	Argent Fort		Argent Courant			deniers
	Livres	Sols	Livres	Sols		
SOVERAIN	30	12	35	14		
MIRILTON	17	4	20	1	11	6
DUCAT	10	2	11	16		
PISTOL	8		11	0		
NOUILLES	32	17	38	6		6
GUINEE	22	16	26	12		6
VERTUGADIN	21	10	25	9		
CROIX MAILLON	26	3	30	10		

J. B. SPRIMANT Orfèvre Adjusteur Sermenté à Mons,

Onderaan het etiket lezen wij "J.B. Sprimant, Orfèvre Adjusteur Sermenté à Mons" (J.B. Sprimant, goudsmid en gezworen iijker te Bergen).

Hierbij komen wij tot de vaststelling dat J.B. Sprimant zichzelf wel als goudsmid en gezworen iijker van Bergen omschrijft, maar niet vermeldt dat hij muntgewichtmaker is of was.

Toch oeferde J.B. Sprimant officieel dit ambt uit; hij maakte echter, zoals meerdere van zijn collega's, geen publiciteit op zijn etiket. Ook vermeldde hij zijn exact adres niet.

De doos is onderverdeeld in negen vakjes voor muntgewichten, een aanvakje en een uitsparing voor de balans. Ze bevat:

- een stalen balansje, met een rond en een driehoekig koperen schaal-
tje die opgehangen zijn aan groene touwtjes; het rond schaal-
tje draagt het ijkmerk van Joachim Matthieu (zie boven) en op het
widden van de balansarm is een instempeling aangebracht die toege-
schreven wordt aan de Bruggelse ijker Garard de Corduanier.

- gewichtje van XXIII, XVIII, VI en IV greinen in het asenvakje.
- volgende muntgewichten (9):
  - vakje 1: voor de Spaanse excellente (gewicht 3,5 g), met op de keerzijde het merk van Geeraert Van Dunwalt, anno 1644 (WK-H 412)(10);
  - vakje 2: voor de souverain en de dubbele souverain van Maria-Theresia (gewicht resp. 5,5 en 11 g), beide met het merk van Jacobus Franciscus Neunts (WK-H 458);
  - vakje 3: voor het Spaans pistool (gewicht 6,8 g), met het merk van Aertus Van Dunwalt, anno 1650 (WK-H 409);
  - vakje 4: voor de dubbele Hongaarse dukaat (gewicht 7 g), met het merk van J.F. Neunts (WK-H 458);
  - vakje 5: voor de Engelse unite (of Jacobus)(gewicht 9,7 g), met het merk van Aertus van Dunwalt, anno 1648 (WK-H 409);
  - vakje 6: voor de 2/3 souverain van Albrecht en Isabella (gewicht 3,5 g); ondanks het feit dat het makermerk wat onduidelijk is, kunnen wij het toch met zekerheid toeschrijven aan Andrias Caers (WK-H 401);
  - vakje 7: voor de souverain van Philips IV (gewicht 5,5 g), met het merk van Jacobus Janseus De Backer, anno 1648 (WK-H 395);

vakje 8: voor de dubbele souverein van Albrecht en Isabella (gewicht 11 g), met het merk van J.J. De Backer, anno 1648 (WK-R 395);

vakje 9: voor de dubbele Louis de Noailles (gewicht 11 g), met het merk van J.F. Neusts (WK-H 458),

Identificatiemerken van de muntsorten op de voorzijde van deze gewichten:

Spaanse excellent

Spaans pistool

*Dubbele
Hongaarse dukaat*

*Unite
of Jacobus*

*Souverein
(Filips IV)*

*Dubbele souverein
(Albrecht & Isabella)*

*Dubbele Louis
de Noailles*

Identificatiemerken van de ijkens op de keerzijde van deze gewichten:

*Geersert van
Duwalt*

*Jacobus Franciscus
Neusts*

*Aertus van
Duwalt*

Andriens Caers

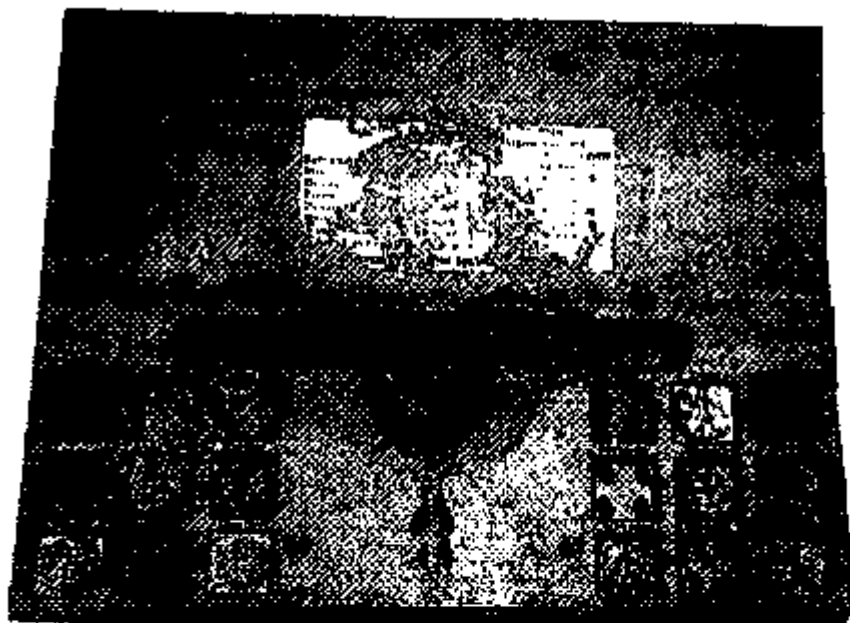

J.J. de Backer

Het is opvallend dat in de doos geen enkel muntgewicht is terug te vinden dat het makersmerk of het ijkmerk van J.B. Sprimant of J. Mattheus vertoont. Het zijn enerzijds oude zeventiende-eeuwse muntgewichten van Antwerps maaksel en anderzijds muntgewichten uit de tijd van Sprimant zelf, aangemaakt door J.F. Neusts.

Wij kennen nog een grotere muntgewichtdoos van J.B. Sprimant (213 x 80 x 74 mm). Deze bezit 17 vakjes voor muntgewichten en de balans is gemerkt met de gekroonde initialen JBS. Het etiket is in erg bedenkelijke toestand, doch het is wel degelijk van Sprimant. Het feit dat de balans het merk van J.B. Sprimant draagt bewijst dat ze door hem werd nagezien en geijkt. Toch werd ze niet specifiek voor deze doos vervaardigd, want haar formaat is niet passend. De 21 muntgewichten in deze doos dragen de merken van meerdere Antwerpse makers; ze dienden voor het wegen van Nederlandse, Engelse, Franse en Spaanse munten, die in het midden van de 18e eeuw veelvuldig in de Nederlanden voorkwamen. Tevens bevat de doos gewichten van 4, 5 en 6 engelsen.

Momenteel zijn deze beide dozen de enig bekende exemplaren die het etiket van J.B. Sprimant dragen, en ze bevatten beide geen enkel muntgewicht dat door hem is vervaardigd. Dit doet vermoeden dat Sprimant zijn muntgewichtdozen vulde met tweedehandse gewichten (voor de oudere gewichten die nog in omloop waren) en met nieuwe gewichten die hij aankocht bij een andere muntgewichtmaker (voor de recent in omloop gebrachte munten). Aldus kon hij waarschijnlijk op de meest winstgevende manier muntgewichtdozen samenstellen naar de wens van zijn klanten.

Hiermee in tegenspraak is echter dat wij heel wat muntgewichten kennen die een makeraanmerk van Bergen dragen. Het is trouwens nog steeds niet geweten aan wie deze merken moeten toegeschreven worden: aan Sprimant of aan Matthieu. Wij nemen aan dat de muntgewichten

zonder het woord MONS aan J.B. Sprinant kunnen worden toegewezen en dat deze met MONS het werk zijn van J. Matthieu. Dit alles is echter slechts een veronderstelling, waarvan de eventuele bewijsvoering nog wordt bemoeilijkt doordat het stadsarchief van Bergen in de oorlog grotendeels verloren is gegaan. Tot slot dient opgemerkt te worden dat meerdere muntgewichten van beide makers op de voorzijde ingestempeld zijn met een naar rechts klimmend leesw-tje in een ovale uitdieping.

Het muntgewicht voor de 2/3 soeverein van Albrecht en Isabella, dat zich in de kleine doos van Sprinant bevindt, verdient nadere aandacht. Van deze zeer zeldzame munt, met een gewicht van 3,49 gram, een goudgehalte van 980 duizendsten en een omloopwaarde van vier gulden, werd slechts een zeer klein aantal exemplaren geslagen (11).

*Albrecht en Isabella
2/3 Souverain
Brussel*

De heer Houben (12) geeft voor het overeenstemmend muntgewicht twee types aan (nummers 27C4 en 27C4-A). Het door Andries Caers

vervaardigd exemplaar dat zich in de doos bevindt is van dit laatste type. Het pauningkabinet van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel bezit ook een dergelijk gewicht; de maker is echter Pieter Herck (WK-N.436). Verder kennen wij voor deze munt nog gewichten van Geeraardt Van Dunval (WK-N. —) en Willem van Laeganbergh (WK-N. 450).

In een andere verzameling konden wij nog een tweede exemplaar van een dergelijk muntgewicht terugvinden, dat ook door Andries Caers werd vervaardigd. Het vertoont twee instempelingen: in de linker bovenhoek een open rechterhand en in de rechter bovenhoek een gekroonde ster. Volgens sommige numismaten zouden deze aangebracht zijn geweest door J.J. De Becker, maar wij konden daarover geen enkele bevestiging terugvinden. Dit gewicht is met andere stempels vervaardigd dan het gelijkaardig exemplaar van Andries Caers dat zich in de doos van Sprimant bevindt.

Deze muntgewichten voor de 2/3 souverein zijn uiterst zeldzaam; ze ontbreken in de meeste verzamelingen.

Het bestaan van een zo groot aantal verschillende types van deze zeer zeldzame gewichtsoort is niet zo verwonderlijk. Wanneer deze nieuwe munt in omloop kwam was het zeer logisch dat de muntgewichtmakers een overeenstemmend muntgewicht gingen aantaken. Niemand kon immers voorzien dat deze denominatie maar een zeer beperkte oplage zou kennen en dus vrijwel nooit in de omloop zou voorkomen. Toen zulks echter na relatief korte tijd algemeen bekend werd, was er geen vraag meer naar dit muntgewicht en stopte men de verdere aanmaak ervan. Daar waar het in een doos voorkwam legde men het wegens ongebruik vlug opzij, zodat de kans er inzat dat het al snel verloren raakte.

Dit artikel zou zeer onvolledig zijn geweest zonder de welwillende medewerking van de heren Gary Batz, Karel Dalle, Jacques Durenne, Marcel Haentjens, G. Houben, J. Lippens, conservator aan het Koninklijk Munt- en Penningkabinet te Brussel, S. Vandenberghs, conservator aan het Gruuthusemuseum te Brugge, C. Valent, A. Van Keymeulen, hoofdtechnicus aan het Koninklijk Munt- en Penningkabinet te Brussel en Daniel Vangroenweghe.

Graag ook mijn dank aan de heren G. Batz, K. Dalle, Filip Nuijttens en I. Plets die mij behulpzaam waren met de fotografische opnamen en het tekenwerk.

NOTEN:

- (1) G. CUMONT, *Quelques poids monétaires de ma collection*, in *Revue belge de numismatique et de sigillographie* (waarnaar we verder telkens verwijzen als RBN) 1894, p. 381, nr. 12 & pl. X, nr. 9.
 A. DE WITTE, *Quelques ajusteurs jurés des poids et balances en fonctions aux Pays-Bas autrichiens pendant la seconde moitié du XVIIIe siècle*, in RBN 1895, p. 88 & pl. III, nr. 30.
 A. DE WITTE, *Les dénéraux et leurs ajusteurs aux Pays-Bas méridionaux*, in RBN 1899, p. 230, nr. 96; p. 231, nr. 97 en pl. X, nr. 96 & 97.
- (2) Deze schrijfwijze is enkel terug te vinden in A. DE WITTE, *Quelques ajusteurs jurés...*, p. 89, en in A. DE WITTE, *Les dénéraux et...*, p. 107. Door M. HOC, *Quelques précisions sur les ajusteurs montois*, in RBN 1924, p. 95 - 96, en door D. WITTOP KONING & G. HOUBEN, *2000 jaar gewichten in de Nederlanden, Lochem - Poperinge, 1980*, wordt steeds "Sprimant" gebezigd.
- (3) A. DE WITTE, *Quelques ajusteurs jurés...*, p. 89.
 A. DE WITTE, *Les dénéraux et...*, p. 107.
- (4) M. HOC, *op. cit.*, p. 95.
- (5) M. HOC, *op. cit.*, p. 96.
- (6) A. DE WITTE, *Quelques ajusteurs jurés...*, p. 89.
- (7) *Ibid.*
- (8) A. DE WITTE, *Les dénéraux et...*, p. 231, nr. 97 & pl. X, nr. 97.
 D. WITTOP KONING & G. HOUBEN, *op. cit.*, p. 80, afb. 103.
- (9) De aanwezige muntgewichten stemmen niet overeen met deze die op het stikat gegeven worden.
- (10) De afkorting WK-H staat voor D. WITTOP KONING & G. HOUBEN, *op. cit.*
- (11) H. VAN GELDER & M. HOC, *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols*, Amsterdam, 1960, nr. 305 ; in het muntatelier te Brussel werden 168 exemplaren geslagen en in dat te Doornik 2582.
- (12) G. HOUBEN, *Muntgewichten voor munten van de Nederlanden*, 1981.